

TÁRSASÁGI HÍREK – BESZÁMOLÓ

FERENCZI ATTILA

BESZÁMOLÓ AZ ÓKORTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 2019–2020. ÉVI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A többi tudományos társasághoz hasonlóan az Ókortudományi Társaság működését is a 2019–2020. akadémiai évben a világvárvány miatt bevezetett korlátozások határozták meg, és határozzák meg a beszámoló elkészültének időpontjában is. Mivel Társaságunk működésének legfontosabb formája a nyilvános felolvasóülés, és ilyen rendezvényeknek a megtartására márciustól nem volt lehetőségünk, így a főtktári beszámoló is csak egy félbeszakadt, de folytatásra váró program ismertetése lehet. Társaságunk vezetősége éppen ezért úgy döntött, hogy az elmaradt előadások és társasági alkalmak pótlására a 2020–2021-es évben szokásainktól eltérően nem októberben, hanem már szeptember hónapban megkezdji a felolvasóülések sorozatát. Mivel a korlátozások miatt elmaradt a társasági évet záró hagyományos ünnepi ülés is, a vezetőség úgy döntött, hogy ebben az akadémiai évben a társasági díjakat nem adja ki. A díjazás fontos és elengedhetetlen része az ünnepélyes, személyes jelenlét. Ez mindenképpen létrejön még akkor is, ha valamilyen oknál fogva maga a díjazott nem tud megjelenni az ülésen. A laudáció nyilvános felolvasása az ünnepi ülés hallgatósága előtt a teljesítménynek olyan hagyományos elismerése, amelyet nem pótol a díj odaítélésének egyszerű ténye. Erről a hagyományról Társaságunk nem kíván lemondani, ezért a díjazás lehetőségét a következő akadémiai évre, 2020 szeptemberére halasztotta.

Amikor számba vesszük a megvalósult szakmai rendezvényeinket, tudatosítani kell magunkban, hogy a szokásos tavaszi konferencia-időszak elmaradása miatt az időarányosnál is nagyobbban tűnhet a hiány. Különösen nagy veszteség az idei évre tervezett XIV. Magyar Ókortudományi Konferencia elmaradása, amelynek május 22–24 között Pécsen kellett volna megvalósulnia. A szervezők a konferenciát 2021. májusában kívánják pótolni. Tisztában vagyunk vele, hogy egy ilyen rendezvény megünnepülése, illetve ismételt megszervezése a rendezőktől megsokszorozott munkát követel, így ezúton is szeretnénk kifejezni köszönetünket odaadó munkájukért.

A budapesti felolvasóülések szervezésénél a szokásos módon idén is arra törekedtünk, hogy tükröződjék bennük a magyar ókortudomány sokszínűsége. Így hallhattunk az ókori Keletről, Bollók Ádám előadását a keresztény Galileáról a későókorban és Kóthay Katalint egy Ptolemaios-kori temetőről. Hajdu Péter beszélt a római költészetről, míg Békés Enikő és Kasza Péter a római költészet reneszánsz kori recepciójáról, Krupp József pedig Borbély Szilárd szövegeinek antik kapcsolódásairól. Láng Orsolya Aquincumról szóló előadása képviselte idén a Társaság tudományos profiljában kiemelkedően fontos ókori régészetet. Földváry Miklós István vallástudományi témáról beszélt, Veres

Máté pedig filozófiatörténetről. Különös örömünkre szolgált, hogy a Társaságban gyakran képviselt területek mellett Kőnczöl Miklós előadásával az ókori jogtörténet ritkábban felbukkanó nagy témája is megszólalt. A latintanári munkacsoport társszervezője volt egy rendkívül sikeres tanári műhelynek február 15-én.

Az Ókortudományi Társaság a Petőfi Irodalmi Múzeummal, illetve a család képviselőivel együtt megkoszorúzta Lénárd Sándor emléktábláját egykori Erzsébet körúti lakóháza falán az író születésének 110. évfordulója alkalmából. Lénárd Sándor a *Micimackó* latin fordításával nemcsak az egyik legismertebb latin nyelvű újkori szöveg szerzője, hanem a Lénárd Sándor-díj alapításával a család anyagilag is támogatta az Ókortudományi Társaság működését.

Ebben az évben is élénk társasági élet zajlott vidéki tagozatainkban is.

Debreceni tagozatunkban november 27-én Takács László előadását hallgathatták az érdeklődők Rákóczi Ferenc *Vallomások* című írásáról, illetve március 11-én Kiss Sebestyént Cicero egy perbeszédéről.

Pécsi tagozatunkban Fazekas Ferenc és Nagy Levente beszélt a pannóniai Erős-ábrázolásokról, Kovaliczky Gergely, a Janus Pannonius Múzeum munkatársa pedig a romanizáció folyamatáról a Duna menti provinciákban.

Szegeden volt idén is a legtöbb program. Októberben Dávid Nóra beszélt az ókori Izraelettől, Székely Melinda Róma és India kereskedelmi kapcsolatairól, míg Illés Imre Áron a mágia szerepéről. Novemberben Mráv Zsoltnak, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársának előadása hangzott el ebben a körben a provinciákban élő társadalmi elit reprezentációjáról.

Piliscsabai tagozatunk az ősszel nem tartott programot, s a tavaszra tervezett programjai – köztük két konferencia – pedig a járvány miatt elmaradtak.

A Társaság nagy öröme szolgált, hogy a középiskolai diákok számára meghirdetett, immár szokásosnak nevezhető tanulmányi versenyeket sikerült megrendezni a korlátozások ellenére, így megvalósult a pécsi Hyperion Tanulmányi Verseny, a szegedi Ókortörténeti Verseny középiskolásoknak, és az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő latin tanulmányi versenyét is sikerült megszervezni.

Ezúton is szeretnénk ismételtelen megköszönni mindazok áldozatos munkáját, akik az előadásokat tartották, a rendezvényeket szervezték, de azok érdeklődését is, akik részt vettek ezeken az eseményeken. Fontos szerepük volt ebben az évben is az Ókortudományi Társaság régi intézményének fenntartásában.

A Társaság vezetőségének döntése alapján az idei akadémiai évben is támogatjuk 100 ezer forinttal az *Ókor* kulturális folyóirat megjelenését.

A tavalyi főtítkári beszámoló elkészülte után kaptuk a hírt, hogy 2019. májusában 64 éves korában váratlanul elhunyt kollégánk és tagtársunk, Vilmos László, ókortörténész, a pécsi Ókortörténeti Tanszék egykori vezetője és kiemelkedő munkatársa. Korai halála fájdalmat és megdöbbenést hagyott maga után.

Az Ókortudományi Társaság választmánya szeptemberi ülésén döntött a szokásos díjainak odaítéléséről. Idén minden kategóriában tudtunk jelölteket állítani, akiket a Választmány támogatott.

Az Ókortudományi Társaság a legrangosabb elismerését, az Ábel Jenő Emlékérmét a 2019/2020-as akadémiai évben Bodnár M. Istvánnak ítélte oda. Bodnár M. István kutatási területe az antik metafizikát, episztemológiát, fizikát és természet-megfigyelést öleli fel, de foglalkozott írásaiban a középkori filozófiai kérdéseivel is. Ezeknek a témáknak nemzetközi hírű kutatója, akinek publikációi az antik filozófiai kutatások legrangosabb folyóirataiban és könyvsorozataiban jelentek és jelennek meg. Legutoljára 2020-ban, illetve 2018-ban publikált könyvfejezeteket a Cambridge University Press kiadványaiban. Aristotelés-kutatásai a nemzetközi élvonalhoz tartoznak. Bodnár M. István 1976 és 1983 között végezte egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, filozófia, angol és latin szakokon. Logikatörténeti kandidátusi diszsertációját Ruzsa Imre témavezetésével Parmenidés filozófiájáról írta. Pályája elején hangsúlyos szerepet kapott publikációiban a logikai rekonstrukció szerepe a filozófiatörténetben, különösképpen a preszókratikában, és már fiatalon olyan jelentős nemzetközi folyóiratokban publikált, mint az *Apeiron* vagy a *Classical Quarterly*. 1985-től oktat az ELTE-n, három évig a Logika Tanszéken tudományos továbbképzési ösztöndíjasként, majd 1990-től kezdve az ELTE BTK Filozófiatörténet Tanszékén. 2008-tól 2019-ig az ELTE BTK Filozófia Intézetének igazgatójaként tevékenykedett. Bodnár M. István oktatói és kutatói pályáján egyaránt fontos szerepet játszottak a külföldi tanulmányutakon szerzett tapasztalatok. 1991-ben a Fribourg-i egyetemen, 1992/93-ban Pittsburgh-ben, 1994/95-ben a Harvard Washington D. C.-ben található kutatóközpontjában, 1996-ban a londoni Warburg Institute-ban, 1999 és 2001 között a Max Planck Tudománytörténeti Intézetben és a Freie Universität Berlinben, 2002/2003-ban a Standfordon, 2008/09-ben pedig a berlini Humboldt Egyetemen kutatott és dolgozott. Széles nemzetközi tapasztalatai és kapcsolatai segítettek abban, hogy a magyar antik filozófiatörténész szakma generációit tanítsa és indítsa útra hazai és nemzetközi kontextusban, akik közül olyan tanítványok kerülnek ki, akikből mára a szakma meghatározó képviselői váltak. Bodnár M. István 2001-től Associate Professor a Central European University-n. Már a nyolcvanas években Magyarországra hívott olyan kiemelkedő tudósokat, mint például Jonathan Barnes, de 2001 után kiváló tudósok hosszú sorát említhetnénk, akiknek budapesti jelenléte óriási hatást gyakorolt a szakma hazai képviselőire is. Bodnár M. István – többekkel együtt – rendszeresen szövegolvasásokat és ezekhez kapcsolódó nemzetközi workshopokat, konferenciákat szervez, amelyek kaput nyitnak a fiatalabb generációknak, hogy bekapcsolódhassanak a nemzetközi tudományos együttműködésbe. Szerkesztői tevékenységében, például a *Budapesti Könyvszemle* szerkesztőjeként a tágabb hazai szellemi életre is meghatározó hatással van a munkássága. Ezt az eredményes és gazdag szakmai, tudományos tevékenységet ismeri el az Ókortudományi Társaság az Ábel Jenő Emlékérmét odaítélésével.

Az Ókortudományi Társaság a Marót Károly-díjat Bugár M. Istvánnak ítéli. Bugár M. István a mai magyar patrisztikai kutatások egyik kiemelkedő, nemzetközileg is

nagyrebecsült alakja. Hosszú évek kitartó és megalkuvásmentes munkájának eredményeképpen jelent meg 2016-ban a Kairosz Kiadónál eddigi főműve, egy monumentális, a forrásszemelvényekkel együtt 574 oldalas monográfia: *A teológia kezdetei a jánosi tradícióban. A Melitón- és Hippolütosz-dosszié*. A könyv célja, hogy bemutassa az ókeresztény teológiának egy alternatív vonulatát, amely alapvetően a János-evangélium értelmezéséből indul ki. A kötet tematikailag egységes és koherens, miközben tulajdonképpen két monográfiát tartalmaz. Az egyik a II. század második felében alkotott Melitón szardeiszi püspök munkásságáról ad a korábbi kutatásokhoz képest eredeti és izgalmas képet. Bemutatja Melitón úgynevezett paradox teológiáját, megkülönböztetve ezt az ókeresztény korban szélesebb körben elterjedt vonulatoktól, a negatív teológiától, az affirmatív teológiától, valamint a szimbolikus teológiától. Emellett tisztázza az egyházatyát az antropomorf istenfelfogás vádja alól, és összeveti írásait a Melitón filozófus neve alatt fennmaradt művel, rámutatva a markáns különbségekre. A könyv második, terjedelmesebb része, vagyis a második monográfia a jobbára a III. század első felében tevékenykedett római püspök, Hippolütosz gondolkodói portréjának megrajzolására vállalkozik, vagyis arra, hogy nagyjából a szakirodalomban vele kapcsolatban felmerült összes fontosabb filológiai és teológiai problémát megválaszolja. Világosan és újszerű módon összeköti egymással a nagymonográfia két részének szereplőjét olyan markáns jegyek segítségével, mint a jánosi Logosz-teológia folytatása, a már említett paradox teológia, a Krisztus-kép alapvonásai, illetve a filozófiai kifejtésmóddal szemben a költői, képies nyelv előnyben részesítése. Ez a konklúzió indokolja, hogy Bugár M. István intellektuális megfontolások alapján nem két, hanem csak egy monográfiával gazdagította publikációs jegyzékét. A könyv egyik feltűnő vonása, hogy mindkét vizsgált korpuszt egészében kezeli, innen fakad a munka impozáns módszertani sokoldalúsága. Az Ókortudományi Társaság a Marót Károly-díjjal ezt a kiemelkedő munkát kívánja elismerni.

Az Ókortudományi Társaság a Lénárd Sándor-díjat Acél Zsoltnak ítéli oda *A látható könyvtár. A palatiumi Apollo-könyvtár és a római irodalmi élet* című könyvéért. A Gondolat Kiadó Electa sorozatában megjelent kötet nemcsak a könyvtártörténet szempontjából hiánypótló munka, hanem fontos hozzájárulás az Augustus-kor irodalmának kutatásához is. Acél Zsolt következetesen építi filológusi munkásságát. Most díjazott kötetében egy olyan problémát jár körül, mely a 2011-ben megjelent, az ovidiusi *Metamorphoses* metapoétikus elbeszéléseit tárgyaló *Orpheus énekében* (Ráció Kiadó, Budapest) merült fel értelmezői horizontján. Új könyvében Ovidius, Propertius és Horatius műveinek invenciózus értelmezése révén Acél azt elemzi, milyen szerepet töltött be az Apollo-könyvtár Róma kulturális terében, és milyen módon reflektálnak erre az Augustus-kori költészet paradigmatis darabjai. A kultúratudományos munka Cicerótól elindulva és a Kr. u. II. század antikvárius-tudományos irodalmának tanúságait is megvizsgálva a könyvtárról való antik gondolkodás filozófiai háttere mellett bemutatja azokat a gyakorlatokat és diskurzusokat, melyek meghatározták az irodalmi-kulturális nyilvánosság intézményrendszerét és annak kitüntetett helyét, a könyvtárat. Ily módon Acél Zsolt a 2010 óta magyarul és olaszul megjelent esettanulmányait könyvében törtenetté is formálja. *A látható könyvtár* szerzőjét értelmezőként az összetett szerkezetek

rendje érdeklí; esztétikai megalapozottságú filológiai attitűdje pedig összhangban van azzal a műveltségesszémennel, melyet e Goethét, Kosztolányit és Kubrickot egyaránt megidézı könyv minden lapján láthatóvá tesz.

A kritikai tevékenységért adható Révay József-díjat az Ókortudományi Társaság a 2019/20-as akadémiai évben Karsai Györgynek ítélte oda a Szilágyi János György életének dokumentumait közreadó, Komoróczy Géza által szerkesztett *Órvények fölé épülı harmónia* című könyvrıl írt recenziójáért. Az írás a Buksz 2019. évi második számában jelent meg a 130-tól a 145. oldalig. Karsai György írása bevezetőjében szerényen könyvismertetésnek nevezi műfaját, de ezt a meghatározást cáfolja a szöveg terjedelme és a benne megfogalmazódó kritikai nézőpont. Karsai György bemutatja a 1343 oldalas, kétkötetes kiadványt, de az anyag bemutatása közben folyamatosan látni engedi Komoróczy Géza nehéz szerkesztői döntéseit, valódi dilemmáit, melyek azzal a kérdéssel függnek össze, vajon olvasmánynak szánt kiadvánnyal van-e dolgunk, vagy dokumentumgyűjteménnyel, mely a magyarországi ókortudomány egyik legfontosabb alakjának és kiemelkedő korszakának emlékeit gyűjti össze. Komoróczy Géza szerkesztőként legtöbbször az utóbbi megfontolás értelmében döntött, míg Karsai olvasóként közelít a kötetekhez, és itt megfogalmazott véleménye meggyőzően bizonyítja, hogy másnak is érdemes példáját követnie, így nem is mindig ért egyet a kötet szerkesztőjével. Karsai súlypontokat jelöl ki a hatalmas szövegfolyamban, és bár látszólag csak bemutatja ezeket, valójában magyarázza fontosságuk eredetét, és személyes ismerettel rajzol köréjük kontextust. Éppen ez teszi a terjedelmes írást különlegessé: Karsai György olvasói, értelmezői pozíciója egyszerre kritikai és kívülrılálló, de ugyanakkor ugyanannak a történetnek a részeseként is alkotja meg véleményét. Az Ókortudományi Társaság külön értékelte az írás címét is: „*Komolyan csak ókortudománnyal érdemes foglalkozni.*”

A kiemelkedő teljesítményt nyújtó középiskolai latintanárok munkájának elismerésére alapított Faludi Szilárd-díjat az Ókortudományi Társaság ebben az évben a budapesti Németh László Gimnázium latin és történelem szakos tanárának, Bánfay Ágotának ítélte oda. Bánfay Ágota immár huszonhetedik éve tanítja a latin nyelvet – előbb egy a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban töltött tanév után a Kassák Lajos Gimnáziumban, majd 2008-tól mindvégig a Németh László Gimnáziumban – nagy sikerrel és eredményességgel. Ez idı alatt diákok generációival szerettette meg a latin nyelvet és a klasszikus ókori kultúrát. Az évek során, különösen a 2010-es évektıl kezdődően, tanítványai a különböző országos versenyeken kimagasló eredményeket, így az OKTV-n is számos helyezést értek el latin nyelvbıl. Társaságunk Ábel Jenőrıl elnevezett latinversenyén diákjai számos alkalommal érdemelték ki dicséretet, kiemelt dicséretet és értek el helyezést, idén éppenséggel első helyezést a *minores* kategóriában. Az Ábel Jenő versenyen jól szerepelt tanítványai közül többen is kijutottak a latin diákolimpiának számító arpinói nemzetközi Cicero-versenyre, bár az utazás végül a járványügyi helyzet miatt elmaradt. E díj odaítélésakor Társaságunk Bánfay Ágota eredményes oktatói és tehetséggondozói tevékenységét díjazva egyben reményteljes köszönetét fejezi ki a budapesti Németh László Gimnáziumnak is, hogy oktatási programjában – a nem mindig kedvező körülmények ellenére – a latin nyelv tanításának továbbra is helyet és lehetőséget biztosít.

Az Ókortudományi Társaság a klasszikus ókori művek irodalmi fordításáért járó Kerényi Grácia-díjat ebben az évben Kopeczky Ritának, a Károli Gáspár Református Egyetem, korábban pedig az ELTE tanárának ítélte. Livius, még töredékességében is valóban monumentális történeti művét, melyet az utókor *Ab urbe condita* címen idéz, évtizedek óta Kis Ferencné, illetve Muraközy Gyula fordításában olvasta a nagyközönység — amelybe sokszor a szakma is beletartozik... Az előbbi fordítóé volt az első kötet (1963-ban jelent meg), mely az eredeti mű első négy könyvét tartalmazta. A továbbiakat, a magyar kiadásban még hat kötetet Muraközy Gyula fordította 1976-ig. Később négykötetes változatban újra kiadták. Hálásak voltunk a fordítóknak, de sokszor meg is mosolyogtunk stílusuk darabosságát, műfordításízű fordulataikat, néha homályos mondataikat. Régen megérett ez a fordítás arra, hogy kiérdemesüljön. S már előbb is kiérdemesült volna Kopeczky Rita jóvoltából, ha nem akad el évekre az átdolgozott kiadás ügye. Végül a munka négy vaskos kötetben, 2018–2019-ben a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelent meg. Kopeczky Rita egészen kivételes latin nyelvi képességeire már gimnazista korában felfigyelt a szakma, és egyetemista, majd fiatal tanár-kutató korában is beváltotta a hozzá fűzött nagy reményeket. Nem kétséges, hogy most makulátlan tartalmi tisztaságban és ráadásul komolyan felfrissített nyelvezettel vehetjük kézbe Liviusát. Elég a fejből tudott latin nyitó mondat magyar megfelelőjét elolvasni az első könyvből: a kezdő „nos” magyar szócska (!) rögtön elhelyezi nyelvi tudatunkban a kedélyes mesélő alkotását. Nem biztos, hogy sokkal könnyebb egy átdolgozás, mint a teljesen új fordítás. Tisztelettel kell lennie a korábbi megoldások iránt, mérlegelnie, mi maradjon meg, mi kell, hogy teljesen vagy részlegesen megújuljon. Kopeczky Rita ezt a feladatot magas szinten teljesítette, s nem fáradt bele sok száz oldalon sem a munkába. Legalább újabb 60 évet adhatunk Kisné–Muraközy–Kopeczky Liviusa jövőjének.

KRUPP JÓZSEF – SIMON LAJOS ZOLTÁN – RUNG ÁDÁM

BESZÁMOLÓ A 2019–2020. TANÉVI
ÁBEL JENŐ ORSZÁGOS LATIN TANULMÁNYI VERSENYRŐL

Az Ókortudományi Társaság – az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával – a 2019/2020-as tanévben is megrendezte, immár 56. alkalommal, országos, Ábel Jenőről elnevezett latin tanulmányi versenyét. A Minisztérium versenyünket a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőn keresztül, az NTP-TMV-M-19-B-0008 számú pályázat révén támogatta.

Az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Verseny 2020. február 7-i első, iskolai fordulóján 23 vidéki és 16 budapesti, azaz összesen 39 iskola 387 diákja versenyzett: 191-en a *minores* (Budapestről 89, vidékről 102) és 196-an a *maiores* (Budapestről 77, vidékről 119) kategóriában. A *maiores* kategória tételének címe „Nagy Sándor levele III. Dareiosz perzsa nagykirályhoz”, a *minores*é pedig „A Capitolium nevének eredete” volt. Az iskolákból 150 dolgozatot küldtek be, ebből 64-et a *maior* (Budapestről 20, vidékről 44), 86-ot a *minor* (Budapestről 45, vidékről 41) kategóriában. A döntő fordulóra 34 (20 vidéki és 14 budapesti) iskolából hívtunk be összesen 103 főt, a *maior* kategóriában 51 (Budapestről 16, vidékről 35), a *minor* kategóriában 52 főt (Budapestről 33, vidékről 19), akik közül 51 *maior*, 49 *minor* versenyző április 18-án virtuális úton (Canvas LMS-rendszer segítségével) online felületen mérhette össze tudását. A *maiores* kategória tételének címe „Az irodalmi műveltség a kényszerű magányt is megédesíti”, a *minoresek*é pedig „Laomedon, Trója kapzsi királya” volt. A két forduló tételei honlapunkon, a <http://abeljeno.elte.hu/> címen megtalálhatóak.

A következőkben bemutatjuk a versenyünkön elkövetett jellegzetes fordítási hibákat, általánosabb körű nehézségeket, a döntő fordulóra koncentrálna, hiszen az első forduló tételeinek buktatóit a tanár kollégák versenyzőik dolgozatait javítva már megismerhették.

A *maiores* kategória döntőjében a járványhelyzetből adódó rendkívüli körülmények ellenére is számos szabatos, igényes, szellemes megoldásokban bővelkedő fordítás született. Az elérhető maximális pontszámot azonban a szokásosnál kevesebben közelítették meg. Megannyiszor pusztán a figyelmetlenség, a szótár nem kellően körültekintő használata miatt veszítettek a versenyzők értékes pontokat. Jellemző példa a *solitaria vita* félrefordítása: a szövegkörnyezetbe sehogyan sem illő „szokványos élet” föltehetőleg a *solitus* 3 alapján keletkezett, jóllehet a jelző értelmét már a bevezető átolvasása világossá tette volna. Többeket megtévesztett a nyilván ismerősnek tűnő *peragro* 1 ige: „a földek művelésekor”, „a földek megszántása által”. A *perfero* ige esetében (*M. Tullius Cicero ... labores... pertulit*) is néhányan megelégedtek a Györkösy-szótárban megadott legelső jelentéssel („egészen a célig visz”), ami azután az egész mondat teljes félreértéséhez vezetett. Igen gyakori volt a *nonnulli* névmás „néhányan” fordítása, holott a szótár

közli a pluralis jelentését („meglehetősen sokan”), másrészt pedig a szöveggörnyezetből is könnyen ki lehetett volna következtetni.

A nem eléggé szilárd alaktani ismeretekre világított rá egy viszonylag egyszerűnek tűnő mondat: *Quod praecipue litterarum ignaris evenire solet*. Itt sokan a *litterarum* genitívusi esetét sem ismerték föl, némelykor pedig az *ignaris* datívust a *litterarum* jelzőjének vették, máskor pluralis genitívusnak gyanították: „az idegen irodalommal szokott megadni”; „a tudatlan irodalommal szokott megadni”; „az irodalmi tudatlanság beteljesedése”; „csak az idegenek írása miatt szokott kijönni”. A *parvus* 3 középfokú alakjának semlegesnemű pluralis accusativusa sem mindig vált világossá, sőt, föltűnően sokszor bukkant föl a „*plura... scripsit*” illetően fordítása: „többször írt”. Előfordult a *praecipue* adverbium összekeverése a kétvégű melléknevek semlegesnemű alakjával: „ez a különleges dolog”.

Gondot okozott az ablativus comparationis megértése a következő mondatban: *Nonnulli sunt, quibus solitaria vita morte gravior sit et mortem allatura videatur*. Voltak, akik ablativus causae-nak vették: „a halál miatt súlyosabb”, mások – valószínűleg – alapfokú adverbiumnak: „halálisan nehezebb”. Ezek után nem csoda, hogy a *solitaria vita... mortem allatura videatur* szerkezet még nehezebbnek bizonyult. Számosan a *video* 2 passzív alakjával sem tudtak megbirkózni: „látta a közeledni készülő halált”, „szörnyűbbnek látták a halálnál”. Mások a passzív alakot le tudták ugyan fordítani, ám az állítmányhoz tartozó alanyt már nem találták meg: „látszik, hogy meg akarják szerezni a halált”; „a halált magával hozni készülő megpillantatnak” (*sic!*). Örvendetes, hogy a gerundium fordítását viszonylag kevesen vették el, de itt is akadtak kiforrotlan ismereteket sejtető megoldások. *Rura peragrando saepe solus eram*: „a bejárando földeken”; „megművelendő földbirtokaimmal”; „a bejárható mezőkön”; „egyedül készültem bejárni a vidéket”.

Meglehetően sok zűrzavart okozott az ablativus absolutus, jóllehet a *fracta libertate civium* szerkezet megértését két magyarázó jegyzet is segítette: *M. Tullius Cicero... fracta tandem libertate civium in otium secessit*. E mondatnál is előfordultak a fölületes szótárhasználatból eredő tévedések. Nemegetszer érthetetlen okból a *civis* főnevet alattvalónak, a *libertast* szabadosságnak, féltelenségnek fordították. Volt, hogy az előidejű szerkezet fölismerése mellett a *civium* genitívusi mivolta maradt homályban, s ez vezetett félreértéshez: „miután (ti. Cicero) polgári szabadságát szétzúzták”. Jó páran viszont megtették Cicerót a római köztársaságot szétverő önkényúrnak: „végül a polgári szabadságot szétzúzta és nyugalomba vonult”; „megtörte az alattvalók féltelenségét”; stb. Megint mások a *fracta* participiumot próbálták valahogyan az alannal összeegyeztetni: „a polgárok szabadossága miatt megtört Cicero”; „miután a polgárok féltelensége megtörte”.

E példák a művelődéstörténeti ismeretek egyre gyakrabban tapasztalt hiányáról is tanúskodnak, hiszen Cicero életrajzának akár vázlatos ismerete nagyban segíthette volna a mondat megfejtését.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a nem túlságosan könnyű szöveget a versenyzők eléggé széles élmezőnye jól megértette. Néhány esetben szinte hibátlan, sok esetben kisebb lapsusokkal bár, de kerek és értelmes, nem ritkán igen szellemes, élvezetes stí-

lusú fordítások születtek. A melléfogások ezekben a dolgozatokban inkább csak figyelmetlenségből, vagy a kellő szótározási gyakorlat hiányából adódtak. A versenyzők nem elhanyagolható részének azonban az alapszókincs, az alaktan, de főleg az igeneves szerkezetek hézagos ismerete, valamint a művelődéstörténeti alapok hiánya leküzdhetetlen nehézségeket okozott.

A *minores* kategóriában az idén nagyon szoros volt a verseny: alig-alig akadt a döntőben 80% alatti pontszámú dolgozat. Hogy ennek az volt az oka, hogy bár szomorú okokból, de a versenyzők otthonról, digitális formátumban dolgozhattak (ami az ő korosztályuknak már ismerősebb közeg, mint a más szempontból kellemes ódon bölcsész-kari épület), vagy hogy tételként ebben az évben egy talán az ő számukra is szórakoztató, olvasmányos mitológiai történetet szolgált, vagy esetleg valami más – nem tudjuk. Mindenesetre igaznak tűnik erre az alkalomra az az öreg közhely, hogy „egy országos döntőben már csak győztesek vannak”. Néhány olyan kisebb problémára és típushibára azonban érdemes lehet itt felhívni a figyelmet, amelyek több, gyakran más szempontból kiváló dolgozatban is feltűntek.

Mindenki tudja, aki ezt a beszámolót olvassa, hogy a latinban nincsenek névelők. Ez azonban (bár a latintanárnak ezáltal eggyel kevesebb ragoznivalót kell megosztania a diákokkal a kezdet kezdetén, mint a német- vagy franciatanárnak) épp annyira probléma is, mint amennyire lehetőség. A versenyen az *oraculum* szó fordításával kapcsolatos nehézségek mutattak rá erre a problémára. Természetesen a szövegkörnyezethez a határozatlan névelő illeszkedik inkább: a szöveg nem mondja meg, melyik jósdáról van szó – sokan érezték azonban úgy a versenyzők közül, hogy valahogy mégiscsak *a* jósdáról/orákulumról kellene, hogy szó legyen itt, ha már Laomedón így hallgat rá. Automatikusan Delphoira gondoltak, mert arról hallottak a legtöbbet? Arra gondoltak, hogy egy királynak nyilván van saját jósa, tehát *a* jóst kérdezi meg, ha tanácsra van szüksége (mint ahogy egy kis falu lakói *a* boltba mennek kenyérért)? Netán a *Mátrix*-filmek egyetlen Orákulumának a *neve* csengett a fülükbe? Választ megint csak nem tudunk adni a kérdésekre, de nagyon jól rávilágítanak arra, hogy milyen komplex dolog is a latintanítás: a lehetséges válaszokban a nyelvtan, a fordítástechnika és a kultúrtörténet számai szétbogozhatatlanul fonódnak össze. Beszélni mindenesetre érdemes a kérdéskörrel, itt is és a latinórákon is, akkor is, ha a célnyelvben hiányról, ráadásul *kis szavak* hiányáról van szó.

Talán az igék paradigmáinak és igeidőinek rendszere az a pont, amelyen két adott nyelv a lehető legjobban el tud térni egymástól: ennek megfelelően a fordítónak is az igék fordításakor juthat a legnagyobb tere a kreativitásra. Nem volt ez másképp *Laomedon* történetének lefordításakor sem. Az olyan szerkezeteknél, mint az *in praedam vertit*, a *sorte ducunt* és a *cum Apolline et Neptuno convenit, ut...*, a nehézség/lehetőség nyilvánvaló: sok találó és persze sok kevésbé találó megoldás is született ezeknek a fordulatoknak a visszaadására. De nem sokkal kevesebb alkalmat nyújtott a variációra az első mondatban szerényen megbúvó *ut Homerus scribit* kitétel is: persze, az igealak a magyar idiómát tükröző módon jelen idejű, mintegy színpadra állítva azt az időben eltolt kommunikációs helyzetet, hogy a mindenkori olvasónak Homéros mindig akkor írja/mondja a történetet, amikor az éppen olvassa az *Iliast*. De ha nem veszi észre, vagy

nem kedveli ezt a lehetőséget az ember, miért ne fordíthatná múlt időben is? Homéros sajnós már jó ideje nem ír semmit, a latin nyelv pedig megengedi a *praesens historicum* lehetőségét – bölcsek köve ismét nincs, megbeszélhiváló azonban annál inkább.

És végül az antik nevek átírásának örök gondja. Ez nem egzakt tudomány, és a szöveg – a magyarul sosem használt, latinos *Homerus* alakkal – rögtön a legelején gondoskodik még a rutinosabbak összezavarásáról is e téren – az viszont feltűnő volt, hogy milyen széles skálán mozogtak a megoldások a később előforduló nevek esetében. Egyfelől megteheti ilyenkor az ember, hogy a latin szöveg szereplőit elsősorban a görög mítoszok hőseinek tekinti, és ekkor a magyar helyesírás *idegen* írásrendszerekre vonatkozó, fonetikus átírást megkövetelő konvenciója lép életbe – de akkor mi lesz *Neptunusszal*? Ha követjük ezt a logikát, akkor „Poszeidónról” kell beszélnünk a fordításban – volt olyan versenyző, aki így is tett, de olyan is, aki az eredeti latin betűs volta miatt helytelenül fonetikus (csak a bolygóval kapcsolatban helyes) „Neptunusz” alakot használta. Tehetjük más részről azt is, hogy a neveket latin neveknek tekintjük (mert hát ugyanazok-e a trójai mondanokör szereplői a rómaiaknak, mint a görögöknek?), és akkor a helyesírásuk nem változik – de akkor óvakodnunk kell a szótövekbe kitett ékezetek, vagy az *Apollo* végére odakívánczó „-n” csábításától is. A két helyesírási elv (latin betűs > marad, ahogy van; nem latin betűs > fonetikus átírás) megkülönböztetésével sokaknak akadt problémája a döntőben – mi azonban, a versenyzők fiatal korára, a görög nevek akadémiai átírásának lehetséges elbizonytalanító hatására és az ismeretterjesztő sajtóban tapasztalható helyesírási káoszra való tekintettel, igyekeztünk megértően, a „félpont” intézményét megszemélyesítően kihasználva szankcionálni a vegyes, következetlen megoldásokat.

Versenységünkön a helyezettek és a kiemelt dicséretesek az elismerő oklevélén túl könyvjutalomban is részesültek, a dicséretesek teljesítményét pedig oklevéllel ismertük el. Ebben a tanévben a helyezetteken túl mind a kiemelt dicséretesek, mind a dicséretesek versenylogós pólót és vászontáskát is kaptak tárgyjutalomként, ily módon összesen 60 főt díjazhattunk. Ezen túlmenően versenyünk (következő tanévben 11–12. osztályos) helyezettjei, kiemelt dicséretesei és dicséretesei részt vehetnek majd (őszi külön felhívást követő regisztráció után) a következő tanévi, májusi arpinói nemzetközi Cicero-verseny jövő januári hazai válogatóversenyén: az itt legsikeresebben szereplő diákok képviselhetik majd hazánkat a latin diákolimpiának számító nemzetközi versenyen.

A felkészítő tanárokat a versenyünk utóbbi húsz évének tételeiből összeállított kiadvánnyal ajándékoztuk meg. A könyvjutalmakat idén 11 kiadó nagylelkű felajánlása biztosította. A következő kiadóknak rójuk itt le hálás köszönetünket Versenyünk lelkes és rendszeres támogatásáért: Szent István Társulat, Tinta, Akadémiai, Argumentum, Kairosz, Gondolat, Holnap, Atlantisz, Scholar, Lexika és Hungarovox. Ezenkívül az Ókor című folyóirat szerkesztősége s kiadója, a Gondolat a két kategória első három helyezettjének és tanáruknak egyéves előfizetést ajánlott fel. Köszönetünket nyilvánítjuk Dörömbözi Jánosnak, aki magánszemélyként nyújtott könyvtámogatást az egykori Telosz Kiadó kiadványaiból.

Továbbá a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Varga Benedek a két kategória helyezettjeinek és kiemelt dicséreteseinek, kategóriánként összesen 20 főnek egy-egy

tiszteletjegyet ajánlott fel, amely egy diák és egy szülő ingyenes belépésére jogosít fel, és amelyet az év végéig használhatnak fel a díjazottak.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden latintanárnak és versenyző diáknak áldozatos munkájukért, az iskolák igazgatóinak a latinoktatás támogatásáért, a verseny szervezőbizottságának a sikeres lebonyolításért. Versenyünk pénzügyeinek és pályázati teendőinek intézéséért továbbá köszönet jár Adamik Bélának, az adminisztrációs feladatok lelkiismeretes ellátásáért és a honlap működtetéséért pedig Nemes Júliának.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy versenyünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg fontos szerepet tud betölteni a középiskolai latinoktatás fennmaradásában, amely egyedül képviseli az ókori kultúrákat és nyelveket a középfokú oktatásban, és így döntő szerepet játszik a magyar ókortudomány utánpótlásának biztosításában.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Ókortudományi Társaság
Ábel Jenő Latin Tanulmányi Versenyének végeredménye
2019/2020-as tanév

Maiores kategória

I. helyezett

Posta Klaudia, a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium növendéke, tanára: Soltész Tünde,
igazgató: Gyulai Sándor

II. helyezett

Kőhegyi András, a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Borián Elréd OSB,
igazgató: Juhász-Laczik Albin OSB

III. helyezett

Molnár Lilla Júlia, a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya,
igazgató: Papp György

4. helyezett: *Ittész Klára*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
5. helyezett: *Horváth Dóra*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Szücsiné dr. Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba
6. helyezett: *Füzesi Marcell*, a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczy M. Erzsébet, igazgató: Bártfay Katalin M. Zsuzsanna
7. helyezett: *Czifra Botond*, a szolnoki Verseggy Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Valyon Eszter Etelka, igazgató: Pogány Gyula
8. helyezett: *Szendrei Boglárka*, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Biczóné Porcsin Judit, igazgató: Fenyősné Kircsi Amália
9. helyezett: *Solymosi Lili*, a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya, igazgató: Papp György
10. helyezett: *Samu Zsófia*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila

kiemelt dicséretben részesült

<i>Sári Mátyás</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné
<i>Garamvölgyi Glória Bella</i>	a székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimnázium növendéke, tanára: Berta Annamária
<i>Pete András</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczy M. Erzsébet
<i>Szesztay Ajnácska</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt
<i>Hermán Flóra</i>	a paksi Vak Bottyán Gimnázium növendéke, tanára: Hermánné Tóthegyi Judit
<i>Ferencz-Csibi Nóra</i>	az érdi Vörösmarty Mihály Gimnázium növendéke, tanára: Somfai Péter
<i>Korcsog Laura</i>	a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Török Márta
<i>Antal-Köz Csaba</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt
<i>Sebestyén Noémi</i>	a szekszárdi Garay János Gimnázium növendéke, tanára: Gesztesi Enikő
<i>Halmi Rozália</i>	a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Jakabné Csizmazia Eszter

dicséretben részesült

<i>Ujvári Adél</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér-Nagy Judit
<i>Tapodi Janka</i>	a kiskunhalasi Bibó István Gimnázium növendéke, tanára: Kovács Erika
<i>Merész Flóra</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér-Nagy Judit
<i>Baranyák Vendel</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Lengyel Krisztina
<i>Tar Lilla</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Szücsiné dr. Laczkó Eszter
<i>Szitás-Kiss Gergő</i>	a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Kukucsáné dr. Szalontai Erika
<i>Petrus Júlia</i>	a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Fehér Anna
<i>Seitz Erik</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné
<i>Lankovics Lilla</i>	a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Jakabné Csizmazia Eszter
<i>Szász Gyöngyvér</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig

Minores kategória

I. helyezett

Papp Lilla, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota, igazgató: Varga Attila

II. helyezett

Bedő Bátor, a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós, igazgató: Kissné Hegedűs Éva

III. helyezett

Rózsa Simon Péter, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

4. helyezett: *Gadányi Boldizsár*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
5. helyezett: *Papp Judit*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila
6. helyezett: *Szabó Cecília Mária*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Marsai Csaba, igazgató: Barlay Bence
7. helyezett: *Tökés Kinga*, a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczi Erzsébet, igazgató: Bártfay Katalin M. Zsuzsanna
8. helyezett: *Szakács Domonkos*, a budapesti Jedlik Ányos Gimnázium növendéke, tanára: Bérczesné Sidó Andrea, igazgató: Bese Benő
9. helyezett: *Daróczy Kata*, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Barcza Csillag, igazgató: Kalász Ákos
10. helyezett: *Morvai Viktória Bereniké*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Szücsiné dr. Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba

kiemelt dicséretben részesült

<i>Szabó Zita</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczy M. Erzsébet
<i>Batiz Liza Stella</i>	a debreceni Svetits Katolikus Gimnázium növendéke, tanára: Géczy M. Erzsébet
<i>Sárváry Márton</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Varga Dániel</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Tiborné
<i>Rinézér Bianka</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Szücsiné dr. Laczkó Eszter
<i>Gálos Fanni</i>	a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Jakabné Csizmazia Eszter
<i>Pap Tamás</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Illés Gréta</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Kovács Domonkos</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Vámosné Dekiszkó Csilla
<i>Szathury Csaba</i>	a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kormos Zoltán

dicséretben részesült

<i>Takács-Sánta Zsófia</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga Katalin
<i>Róbert Viktória Katalin</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Csák Emma Erzsébet</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Reitter Zsófia
<i>Handl Barnabás</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Zsuzsanna
<i>Farkas- Dancsházi Bálint</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Grimaldi Giulio Benedek</i>	a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Gergely Judit
<i>Kovács Luca</i>	a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Fehér Anna
<i>Molnár Kristóf</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Balog Gergely</i>	a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium növendéke, tanára: Máténé Kis-Rácz Edit
<i>Mezei Boglárka</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes